

Výzkum potřeb v oblasti veřejných kulturních služeb

PhDr. LENKA OPLETALOVÁ, Ph.D.

Ústav etnologie, Filozofická fakulta, Univerzita Karlova v Praze
nám. Jana Palacha 2, 116 38 Praha 1; e-mail: lenka.opletalova@ff.cuni.cz

ABSTRAKT

Studie shrnuje některé výsledky výzkumu potřeb obyvatel tří menších měst v České republice v oblasti veřejných kulturních služeb. Výsledky popisují zájmy o některé oblasti kultury, nabídku veřejných kulturních služeb malých měst a jejich hodnocení. Poměrně jednoznačně z nich vyplývá, že obyvatelé, kteří se věnují kulturním aktivitám ve svých městech a patří také mezi nositele většinové kulturní poptávky, navštěvují současně více také akce a aktivity mimo město a hodnotí úroveň a nabídku kulturních služeb i kulturní infrastrukturu ve svém bydlišti lépe než ostatní lidé.

ÚVOD

Smyslem veřejných kulturních služeb je především uspokojování kulturních potřeb obyvatel, a proto jejich nabídka by měla tyto potřeby a zájmy respektovat. Na druhé straně jsou veřejné kulturní služby systémem, který kulturní potřeby vyvolává, stimuluje a kultivuje. Uspokojování kulturních potřeb má významné sociální přesahy v podobě posilování soudržnosti komunity, hrdosti obyvatel na město i zvyšování celkové spokojenosti se životem lidí. Proto se výzkumy v této oblasti staly součástí projektu „Vytvoření a ověření mechanismů evaluace veřejných kulturních služeb“, identifikační kód projektu DF12P010-VV036, Programu aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity (NAKI).

Výzkum probíhal jako vstupní empirické kvantitativní šetření reprezentativního vzorku obyvatel, konal se ve třech menších městech České republiky od května do června 2012 (v Českém Krumlově, Blatné a Velkém Meziříčí). Byla použita technika řízených standardizovaných rozhovorů, která zaručuje i poměrně silnou konzistenci a logickou provázanost odpovědí (jednalo se o 400 obyvatel starších 18 let v každém městě).

Jako součást mechanismu evaluace veřejných kulturních služeb bylo ale nutné rozšířit okruh šetřených potenciálních příjemců kulturních služeb o mladší věkové kategorie, minimálně o kategorii 14 až 18 let., tj. kategorii středoškolské mládeže. Vhodnějším postupem, než pouhé snížení věkové hranice při kon-

ABSTRACT

This paper summarizes some of the results of research of three small towns residents' needs in the field of public cultural services in the Czech Republic. The results describe the interests in some areas of culture, the offer of public cultural services for small cities and their evaluation. They indicate quite clearly that the inhabitants who are engaged in cultural activities in their cities and are also among the mainstream of the cultural demand, attend at the same time events and activities outside the city more frequently, and evaluate the level and range of cultural services and cultural infrastructure in their community better than other people.

strukci výběrového souboru populace, bylo provádění separátních osobně administrovaných dotazníkových šetření ve spolupráci se základními a středními školami a učilišti ve městech. Takže na dotazníkové šetření v roce 2012 odpovídali žáci poslední ročníků základních škol a prvních a posledních ročníků středních škol (279 respondentů v Blatné, 488 respondentů v Českém Krumlově a 458 respondentů ve Velkém Meziříčí).

Šetření bylo nutné připravovat a provádět od počátku jakou součástí jednoho systému mechanismu evaluace veřejných kulturních služeb ve městě. To na jedné straně znamená tématicky a časově koordinované s dalšími prvky mechanismu, a na druhé straně to znamená, že jeho operacionalizace včetně přesné formulace otázek, musela být prováděna v spolupráci s podporovateli kulturních služeb a s jejich poskytovateli ve městě. Šetření byla koncipována jako dlouhodobá (opakovaná). Výsledky vstupního šetření ukazují poměrně podrobně, jaký zájem mají obyvatelé o kulturní služby, jak hodnotí stávající nabídku a jaké mají na kulturní služby požadavky. Tyto výsledky je ale nutné interpretovat jako relativní nikoliv absolutní. Mohou se v nich odrážet různé faktory, které nespádají do oblasti kulturních služeb, ale ovlivňují postoje k nim. Například rezignace na dlouhodobě nespokojivý stav, momentální vyhrocená politická situace ve městě, nějaká významná událost apod. To způsobuje, že v určitý okamžik jsou lidé ke kulturním službám více kritičtí nebo naopak méně než jindy, nebo

KLÍČOVÁ SLOVA:

veřejné kulturní služby, nabídka veřejných kulturních služeb, kulturní aktivity, potřeby v oblasti veřejných kulturních služeb

KEYWORDS:

public cultural services, offer public cultural services, cultural activities, needs in public cultural services

mají jiné preference ve vztahu ke kultuře než jindy atd. Ve všech třech městech byl shodně v roce 2012 neuspokojivý stav kina nejen z hlediska budovy, kde se produkce provozují, ale i dramaturgie či technologie. V Českém Krumlově právě probíhalo výběrové řízení na nového provozovatele, v dalších městech se řešila digitalizace. Evaluace veřejných kulturních služeb proto vyžaduje práci s údaji, které nepopisují aktuální stav, ale indikují změny v postojích ke kulturním službám. A to tak, aby tyto změny mohly být posuzovány podle toho, zda jsou účinkem uskutečněné podpory, a pokud ano, tak zda je možné je považovat za přínos.

K tomu je potřeba zajistit srovnatelnost výsledků šetření v čase, tj. možnost vytvářet z nich časové řady a interpretovat je v časových řadách. To znamená používat při opakovaných šetřeních stejné nebo jen v nezbytné míře minimálně měněné otázky a formulace. A zároveň to znamená připravit způsob technického zpracování dat, prezentace výsledků analýzy a jejich interpretace v návaznosti na ostatní údaje zjišťované a zpracovávané v rámci systému evaluace veřejných kulturních služeb. U některých otázek použitých v šetřeních v roce 2012 se však projeví problémy, kterým bude vhodné při přípravě opakujícího se šetření předcházet. Týká se to především přesnosti formulace otázek, zejména vztahujících se ke konkrétním kulturním službám nebo zařízením v místě. Nejde přitom o jejich samotnou identifikaci, ale o správné chápání smyslu otázky. Např. rozlišení mezi kulturní památkou jako prezentací kulturního dědictví a zařízením, kde probíhají různé kulturní akce. Nebo divadlem jako zařízením a divadelními představeními, která se v něm odehrávají.

Podrobnější hodnocení jednotlivých oblastí veřejných kulturních služeb z různých hledisek bude účelnější zjišťovat buď za všechny oblasti v jednotlivých parametrech odděleně, nebo za jednotlivé oblasti ve všech parametrech odděleně. V obou případech by měly být hodnoceny všechny oblasti nebo parametry ve formě baterie. Tento způsob by pravděpodobně snížil počet neuvedených nebo neurčitých odpovědí a výrazně by zvýšil podíl odpovědí využitelných při evaluaci. Při zjišťování požadavků na opatření či zlepšování nabídky veřejných kulturních služeb spíše nechat posuzovat již existující nebo nově navrhované záměry a opatření (ať již konkrétní nebo formulova-

né obecněji), než nechat respondenty uvádět vlastní náměty. Tedy používat spíše polouzavřené otázky než otázky otevřené nebo volné. Je to výhodnější jak z hlediska počtu získaných využitelných údajů, tak z hlediska jejich zpracování.

Tradiční pojetí veřejných kulturních služeb často slouží k obhajobě jejich podpory z veřejných rozpočtů. Je zřejmé, že část veřejných kulturních služeb nachází poměrně snadno velkou odezvu, protože uspokojuje primárně nebo zprostředkovaně velmi rozšířené potřeby, jakými jsou zábavnost, společenské kontakty, odpočinek, odreagování se od běžného života atp. Proto jsou vyhledávány velkým počtem lidí. Tento typ nabídky a poptávky označujeme jako většinovou. Je to taková nabídka či poptávka, kterou nejméně jedenkrát do roka využije více než 40 % obyvatel. Jde především o návštěvu kulturních akcí (divadelní a filmová představení, koncerty populární hudby) nebo návštěvu tradičních kulturních institucí (knihovny, muzea, galerie, zpřístupněné památkové objekty s prohlídkovými trasami a expozicemi). Stále oblíbenější jsou mezi obyvateli i akce typu městských slavností nebo akce u příležitosti mezníku ročního období (adventní koncerty, masopust, čarodějnice apod.).

K menšinové nabídce řadíme aktivity, kterým se věnuje alespoň jedenkrát ročně méně než 40 % populace. Patří sem především návštěva výstav výtvarného umění a koncertů vážné hudby v rámci tradičních festivalů a nabídka akcí kulturních institucí (např. v muzeích, knihovnách, náročnější divadelní představení atp.). Návštěvy tohoto typu nabídky implikují hlubší zájem menšiny obyvatel o náročnější aktivity.

Marginální poptávka (nejméně jedenkrát ročně ji uvádí méně než 10 % respondentů) je pak po nabídce vzdělávacích programů (přednáškách, besedách, kurzech) a aktivní činnosti v zájmových neprofesionálních uměleckých a kulturních sdruženích (např. divadelních souborech, pěveckých sborech, hudebních a tanečních souborech, filmových klubech, sdruženích zabývajících se ochranou památek, studiem a prezentací různých aspektů dějin a kultury města nebo regionu). Pro práci v zájmových sdruženích (spolcích), zejména umělecké povahy, je charakteristické, že se jí zájemci věnují velmi intenzivně (schůzky, zkoušky či tréninky se konají často nejméně jedenkrát týdně). Z hlediska výše poptávky patří tato oblast

mezi okrajové, ale s aktivní účastí jejich zájemců. Právě tito zájemci, kterých sice není moc, bývají pro kulturní život menších měst důležitými a angažovanými aktéry. Nicméně z důvodů malého počtu respondentů tento typ poptávky v kvantitativním šetření nezohledníme, bude mu věnována pozornost až v rámci celkové analýzy opakovaných šetření. Je však zřejmé, že i uvnitř oblastí náležejících primárně k většinové nabídce najdeme podoblasti či jednotlivé nabídky menšinové povahy (např. různé podoby pohybového divadla, menšinové žánry populární hudby, divácky náročná audiovizuální díla atp.). Naopak přesah z menšinové nabídky k většinové je jen velmi malý (např. početné návštěvy vánočních koncertů nebo přednášek či prezentací s módními tématy).

SHRNUTÍ

Z hlediska zájmu a participace obyvatel se jednotlivé oblasti kultury a kulturních služeb dělí do dvou kategorií. Do první kategorie, o níž se zajímá zhruba polovina obyvatel všech tří měst, patří kulturní památky, populární hudba, film a v menší míře i divadlo a literatura. Do druhé kategorie, o níž se zajímá maximálně čtvrtina populace, patří výtvarné umění, hudební divadlo a vážná hudba. O většinu oblastí kulturních služeb se zajímají více hlavně lidé s vyšším vzděláním a o něco více ženy než muži. Podíl aktivních zájemců (tj. tvůrců, účastníků či organizátorů) nedosahuje v žádném městě ani v oblastech první kategorie 5 %.

Ve všech třech městech je podobná subjektivní motivace k účasti na kulturních aktivitách. Nejvíce se jim věnují jednak kvůli tomu, že to považují za zábavu a příjemné trávení volného času, a jednak kvůli tomu, že to považují za příležitost k setkávání s přáteli a známými. Nejméně se jim věnují kvůli uměleckému zážitku. Rozhodující motivací k využívání kulturních služeb (tj. hlavními funkcemi z hlediska uspokojování jejich potřeb) jsou tedy relaxace a udržování sociálních vztahů, nikoliv percepce umění. Ta sehrává významnější roli jen u lidí s vyšším vzděláním. Z hlediska množství a rozsahu nabídky a její kvality jsou ve všech třech městech hodnoceny pozitivně památky, koncerty pořádané v rámci festivalů, divadelní představení a knihovna, méně pozitivně koncerty populární hudby a místní kino.

HODNOCENÍ NABÍDKY VEŘEJNÝCH KULTURNÍCH SLUŽEB

Na základě analýzy získaných dat bylo nutné verifikovat vstupní teze. Proto jsou výsledky výzkumu potřeb v oblasti veřejných kulturních služeb interpretovány v podobě základních vstupních tezí.

Teze 1: Obyvatelé menších měst jsou s nabídkou kulturních aktivit spíše spokojeni, menšinové výhrady se týkají takových aktivit, které je obtížné v menších městech z kapacitních důvodů nabízet.

Nejspokojenější jsou obyvatelé ve všech třech městech se zámek, s městskou knihovnou a muzeem, v Českém Krumlově s Městským divadlem, které je jedním z nejdůležitějších poskytovatelů veřejných kulturních služeb ve městě. Většinu kulturních zařízení lépe hodnotí a jejich fungování je pro ně důležité, ženy, ti obyvatelé, kteří jsou dobře informováni o dění ve městě a lidé s vyšším vzděláním (středoškolské a vysokoškolské). Muži, respondenti hůře informovaní o dění a respondenti vyučební nebo se základním vzděláním nehodnotili zařízení hůře, ale častěji uváděli, že to nejsou schopni posoudit nebo že to pro ně není důležité. Kulturní zařízení jsou také lépe hodnocena nositeli většinové kulturní poptávky (většinová kulturní poptávka zahrnuje takové akce, které nejméně jedenkrát ročně navštěvuje alespoň 40 % populace a jde především o návštěvy divadelních nebo filmových představení, koncertů populární hudby nebo návštěvu tradičních kulturních institucí jako jsou knihovny, muzea, zpřístupněné památkové objekty apod.) a těmi, kteří se o jednotlivé oblasti kultury více zajímají.

Žáci a studenti hodnotili fungování kulturních institucí ve všech třech městech o něco hůře než respondenti z výzkumu občanů. Kulturní instituce prezentující historii jsou obyvateli měst vnímány s ohledem na jejich fungování jako téměř bezproblémové. Velká část z nich uvádí, že fungují dobře a je to pro ně osobně důležité, další část je rovněž považuje za fungující, ale pro ně osobně to nemá velký význam. Z toho je možné usuzovat, že je daná oblast nezajímá a informace o fungování nebo nefungování jsou spíše zprostředkované. Také žáky a studenty jsou kulturní instituce prezentující historii považovány za bezproblémové, nicméně mnozí to nepovažují za významné a poměrně velká část (zejména u muzeí)

není schopná fungování institucí posoudit. Občané, kteří nabídku kulturních služeb ve městě hodnotili, jsou u většiny kulturních zařízení jak s rozsahem a množstvím, tak s její kvalitou a úrovní této nabídky spokojeni. Část z nich má výhrady pouze k nabídce koncertů populární hudby, kina a vzdělávacích kurzů v oblasti umění a kultury. Část (zejména mladších) má výhrady k fungování kina. V roce 2012 bylo v Českém Krumlově kino v rekonstrukci a nový provozovatel teprve postupně za provozu prováděl změny nejen stavební, ale i dramaturgické. V Blatné a ve Velkém Meziříčí bylo provozování kina před procesem digitalizace a promítalo se velmi omezeně.

Obyvatelům, kteří jsou o dění ve městě dobře informováni a je to pro ně důležité, vyhovuje nabídka kulturních služeb většiny jednotlivých kulturních institucí ve městě lépe než ostatním. Nabídku některých institucí hodnotí lépe také nositelé většinové kulturní poptávky a ti, kteří se o kulturu více zajímají. Další souvislosti nebyly zjištěny. Podle charakteru kulturních služeb nelze jednoznačně definovat méně či více problematické oblasti. Mladší obyvatelé (do 34 let) hodnotí hůře nabídku kina a koncertů populární hudby. Další signifikantní souvislosti nebyly zjištěny. I s ohledem na nízký počet respondentů, kteří uvedli, že jim nabídka jednotlivých kulturních služeb nevyhovuje, nebyly zjištěny téměř žádné souvislosti mezi jejich hodnocením nabídky a návštěvou kulturních aktivit.

SHRNUTÍ

V Českém Krumlově a v Blatné je relativně vysoká návštěvnost koncertů pořádaných v rámci festivalů a slavností. Akce, které mají výjimečný charakter a každoročně se opakují (nejen festivaly či slavnosti, ale také např. vánoční či adventní akce) jsou vůbec ve všech třech městech poměrně dost obyvateli navštěvované a pozitivně hodnocené. Celkové hodnocení fungování institucí poskytujících nabídku veřejných kulturních služeb je ve všech třech městech převážně pozitivní. Ani v hodnocení různých oblastí kulturních služeb nejsou výrazné rozdíly. Výjimky jsou ojedinělé a objevují se pouze v případech extrémního deficitu v nabídce, jako velice špatného stavu kina v Českém Krumlově (situace v roce 2012 před rekonstrukcí) nebo nevyhovujícího prostorového uspořádání a vybavení pro některé druhy akcí Jupiter Clubu ve Velkém Meziříčí

(rovněž v roce 2012 před dlouhodobě plánovanou rekonstrukcí). Pouze v těchto ojedinělých případech se projevuje více nespokojenosti.

INFORMOVANOST O NABÍDCE VEŘEJNÝCH KULTURNÍCH SLUŽEB

Teze 2: O nabídce kulturních akcí se obyvatelé nejčastěji dozvídají z místního tisku a informovanost o veřejných kulturních službách je dostatečná.

Obecně jsou lidé o kulturních aktivitách ve městech informováni dobře a nepocítují v této oblasti téměř žádný informační deficit. Včas a dostatečně se o kulturních akcích, které je zajímají, dozvídá naprostá většina obyvatel měst. Nedostatek informací o kulturních akcích ve městě je překážkou k častějším návštěvám kultury pouze pro desetinu obyvatel měst. Jak nositelé většinové, tak menšinové kulturní poptávky se v tomto ohledu neliší od ostatních obyvatel města. Tito lidé také patří mezi dobře informované o kulturním dění ve městě (přibližně devět desetin nositelů většinové je informováno a dostatečně). K podobným závěrům docházíme i v případě menšinové poptávky. Zlepšení propagace kulturních akcí nepatří mezi preferované způsoby, jak zvýšit návštěvnost kulturních akcí ve městě. Nositelé většinové kulturní poptávky označili zlepšení propagace o něco častěji než ostatní respondenti. Spíše nebo rozhodně by se měla zlepšit podle pětiny z nich.

Ve srovnání s celkovou populací města jsou žáci posledních ročníků základních škol a studenti prvních a posledních ročníků středních škol o kulturních aktivitách, které je zajímají, informováni podstatně hůře. Pouze asi třetina z nich uvedla, že se o akcích dozvídá včas a v dostatečné míře, více než třetina informována je, ale nedostatečně a pětina informována není, ale nevdává jí to. V této oblasti je patrná mezera, která by při vhodné propagaci kulturních aktivit prostřednictvím škol, které jak z analýzy vyplývá, jsou nejvýznamnějším informačním zdrojem, mohla informační deficit u této cílové skupiny vyrovnat. Ale jak vyplývá z výzkumů žáků a studentů, zájem o kulturní aktivity stoupá s věkem mladých lidí a závisí na vzdělání jejich rodičů.

Nejdůležitějším zdrojem informací o kulturních aktivitách ve městě jsou pro obyvatele místní média poskytující dobré možnosti propagace a prezentace. Mezi nejvyužívanější zdroje informací o kulturní

nabídce ve městech patří především místní periodický tisk (Blatenské listy, Velkomeziříčsko, Noviny města Český Krumlov) a kulturní kalendáře, tj. tištěná média s měsíční periodicitou, která jsou zdarma k dispozici na veřejných místech a jsou distribuované i do domácností a umožňující bezúplatnou propagaci a prezentaci kulturních akcí (v Českém Krumlově KUK, v Blatné kulturní kalendář Centra kultury a vzdělávání) dále plakáty a regionální tisk. S poskytovanými informacemi o kulturních akcích je spokojeno (odpovědělo, že co potřebuje, tak tam většinou najde) téměř tři čtvrtiny obyvatel v případě místního tisku, přibližně dvě třetiny až tři čtvrtiny u kulturních kalendářů a i s informacemi z plakátů. S ostatními informačními zdroji o kultuře jsou již spokojeni o něco méně.

SHRNUTÍ

Z hlediska vyhovujících informací preferují obyvatelé menších měst stále místní tištěné zdroje. V Českém Krumlově a v Blatné je velmi oblíbeným zdrojem tištěný kulturní kalendář, který má specifický vzhled, formát i grafiku. Přestože jako informační zdroje byly uvedené i webové stránky kulturních institucí nebo oficiální webové stránky měst, na kterých je kulturní kalendář s popisem akcí a aktivit, ani facebookové skupiny ani webové stránky nepatří k preferovaným zdrojům informací, na jejichž základě se respondenti rozhodují, které kulturní akce navštíví. A to ani v případě výzkumů žáků posledních ročníků základních a prvňáckých a posledních ročníků středních škol a učilišť. Pokud by si respondenti měli vybrat, kde či jak by měly být zveřejňovány informace o programu kulturních zařízení a o kulturních akcích, opět nejvíce volí tradiční zdroje.

NĚKTERÉ CÍLOVÉ SKUPINY NABÍDKY VEŘEJNÝCH KULTURNÍCH SLUŽEB

Teze 3: Nabídka kulturních aktivit je cílená spíše na dospělé populaci, méně na děti a mládež nebo na seniory, chybí významné kulturní události oslovující širší veřejnost a propagující město.

Nelze říci, že by nabídka veřejných kulturních služeb pro děti a mládež byla ve zkoumaných městech nedostatečná. Podle odpovědí obyvatel, kteří mají děti do 15 let, je nabídka pro ně téměř vyhovující. Nicméně asi šestina dospělých obyvatel uvedla, že nabídka kulturních akcí a příležitostí pro

mládež, rodiny s dětmi a seniory určitě není dostatečná. Studenti a žáci vnímají nabídku kulturních služeb pro tyto skupiny (kromě seniorů, které neposuzovali) o něco méně problematicky. Ve městech působí několik kulturních institucí specializujících se na kulturní služby pro děti a mládež (Základní umělecká škola, Dům dětí a mládeže a jejich zájmové útvary a sdružení a Centrum pro pomoc dětem a mládeži v Českém Krumlově). U některých (např. městské knihovny) je tomu přizpůsobena organizace instituce (oddělení pro děti), u jiných (např. muzea nebo institucí zprostředkujících živé umění) nabídka programů nebo doprovodných aktivit, nicméně je tato nabídka cílená spíše na školy či školky, méně pro individuální účast této cílové skupiny. Obecným problémem je také způsob účasti dětí a mládeže na veřejných kulturních službách, tj. hromadná účast organizovaná kulturními institucemi ve spolupráci se školami, byť se v současné době daří různými metodami a novými přístupy mladé účastníky co nejvíce zaujmout.

Cílovou skupinu seniorů chápeme osoby starší 65 let, bez ohledu na to zda jsou či nejsou ekonomicky aktivní. Tato skupina je, stejně jako jiné věkem vymezené skupiny, vnitřně nehomogenní. Seniorům je otevřená a přístupná nabídka pro dospělé obyvatele. Té využívají starší obyvatele, kteří se účastnili veřejného kulturního života i doposud. Deficit však sami pocítují ve specifických oblastech nabídky, považovaných za doménu důchodců (např. taneční zábavy nebo koncerty dechové hudby, vzdělávací pořady reagující na specifické potřeby této skupiny: zvládání nových informačních technologií, akademie či univerzity třetího věku, navazování mezigeneračních kontaktů, setkávání s populárními vrstevníky ze světa umění, sportu a zábavy atp.) nebo aktivitách přizpůsobených spíše skupinám seniorů, kteří již nemohou nebo se ostýchají využít standardní nabídky.

U kontinuálně poskytovaných veřejných kulturních služeb (např. knihovnické a informační služby, prezentace movitého kulturního dědictví v muzeích a galeriích, zájmové útvary Domu dětí a mládeže, aktivity Základní umělecké školy, práce zájmových uměleckých sdružení) je nabídka stabilně rozložena do celého roku (s mírným poklesem aktivit o prázdninách). Naopak nabídka návštěvnických atraktivních aktivit bývá koncentrována do poměrně kratšího časového období, kdy je možné využít atraktiv-

ní rámec památek a historického dědictví ve městech a organizovat akce, které jsou nejnavštěvovanější, protože mají spíše více společenský charakter než kulturní a pořádají se venku a městské dominanty tvoří přirozené kulisy akcí (historické slavnosti, jarmarky, poutě, open air koncerty apod.).

Zatímco nabídka kulturních aktivit v Českém Krumlově má u řady akcí výrazně nadregionální rámec a tím i potenciál přilákat na tyto akce nejen obyvatele, ale i návštěvníky města (např. Slavnosti pětilisté růže, Festivaly barokní hudby apod.), tak převládá většina tradičních kulturních akcí v dalších dvou městech má pouze lokální charakter (např. adventní koncerty či vánoční výstavy, místní programy v rámci Muzejní noci, Dnů evropského kulturního dědictví či Noci kostelů, velkomeziříčská akce Muzikanti dětem či blatenský Studentský den nebo Fest) a nemá ambice ani příliš velký potenciál motivovat k návštěvě města zájemce ze vzdálenějších míst. Tradičním akcím, které takový potenciál mají (např. Historické slavnosti, Jarmarky či Letní poutě ve Velkém Meziříčí a Rybářské slavnosti, Jazz Day apod. v Blatné) chybí možná důkladnější dramaturgie a lepší propagace.

Žáci a studenti hodnotili fungování kulturních institucí v Českém Krumlově, Blatné i ve Velkém Meziříčí o něco hůře než respondenti z výzkumu občanů. Rozporuplné hodnocení je v případě fungování kina, jako jedné z mála institucí, ke které se konkrétně vyjadřovali, kdy na jedné straně třetina až čtvrtina je hodnotí pozitivně, ale přibližně ten samý podíl mladých lidí není s jeho fungováním spokojen a vadí jim, že fungují špatně. To svědčí o poměrně velkém zájmu o tento typ kulturní instituce a jeho důležitosti v nabídce aktivit menších měst. Velká část studentů ovšem nebyla schopná fungování ostatních kulturních zařízení ve městě vůbec posoudit, přičemž většinu institucí lépe hodnotí dívky a mladší z této cílové skupiny.

Na základě analýz ve všech třech městech lze potvrdit hypotézu, že pokud se obyvatelé zajímají o určitou oblast kulturních aktivit, pak ji výrazně lépe hodnotí z hlediska nabídky ve městě. Například lidé, kteří častěji navštěvují divadelní představení, lépe hodnotí nabídku v této oblasti pořádanou Městským divadlem Český Krumlov, Centrem kultury a vzdělávání i Spolkem divadelních ochotníků v Blatné nebo JUPITER Clubem ve Velkém Meziříčí. Podobně také ti,

kteří navštěvují výstavy výtvarného umění, také lépe hodnotí nabídku v této oblasti ve městě.

Podle názoru obyvatel Českého Krumlova je nabídka kulturních akcí a příležitostí jak v případě návštěvníků města z České republiky, tak ze zahraničí nejméně problematická. Polovina z nich se domnívá, že je nabídka rozhodně dostatečná. Některé typy akcí už z podstaty svého specifického zaměření mají potenciál oslovit spíše návštěvníky města než své obyvatele. Více než polovina obyvatel města se spíše nebo určitě domnívá, že jedním z důsledků rozvinutého cestovního ruchu v Českém Krumlově je, že se zde pořádá příliš kulturních akcí, které jsou zaměřeny jen na turisty. Zároveň ovšem naprostá většina připouští, že cestovní ruch přináší do města pestřejší a kvalitnější kulturní nabídku. V dalších dvou městech nabídku využívají především jejich obyvatele. Je zajímavé, že většinu kulturních akcí obyvatele všech měst hodnotí pozitivně, a to i v případech, kdy se těchto akcí osobně neúčastní, ale uznávají, že se mohou líbit jiným lidem (jejich dětem apod.).

SHRNUTÍ

Výsledky šetření jsou v zásadě podobné ve všech městech. Nepotvrdily se předpokládané podstatné odlišnosti v očekávání a hodnocení stávajícího stavu nabídky kulturních služeb v Českém Krumlově, kde je jejich nabídka na výrazně vyšší kvantitativní i kvalitativní úrovni než ve zbývajících městech. Patrně je to způsobeno tím, že velká část nabídky je v tomto městě orientována na návštěvníky města. Obyvatelé Českého Krumlova proto ve svých očekáváních, hodnoceních a požadavcích reagují pouze na tu část nabídky, která je určena primárně jim.

Až překvapivě velká podobnost výsledků

ve všech třech městech je vysvětlitelná dvěma důvody. Jednak podobným relativně malým počtem obyvatel, a tím i podobnými limity omezujícími nabídku veřejných kulturních služeb z hlediska velikosti cílových skupin potenciálních příjemců, z hlediska počtu a rozmanitosti místních poskytovatelů a z hlediska dostupných finančních prostředků na podporu kulturních služeb. Druhým důvodem může být dlouhodobé uchování vzorců vztahů naší populace ke kultuře a obecně k trávení volného času z hlediska zájmu a potřeb i pocítované dostatečnosti nabídky možností. Tyto vzorce jsou více méně univerzální. S výjimkou logicky vysvětlitelné diferenciací závisící na věku (případně fázi životního cyklu) a dosaženém vzdělání jsou podobné v celé populaci České republiky. Přesto určité, i když ne příliš výrazné rozdíly mezi jednotlivými městy, v nichž byla prováděna šetření, existují. S určitou mírou zjednodušení lze říci, že obyvatele Českého Krumlova jsou ve vztahu k veřejným kulturním službám ve městě o něco náročnější a kritičtější, obyvatele Blatné jsou v zájmu o kulturu aktivnější, ale zároveň méně nároční a spokojenější, a obyvatele Velkého Meziříčí projevují o kulturu menší zájem a jsou ve vztahu ke kulturním službám ve městě méně aktivní.

BARIÉRY VYŠŠÍ NÁVŠTĚVNOSTI VEŘEJNÝCH KULTURNÍCH SLUŽEB V MENŠÍCH MĚSTECH

Teze 4: Z důvodů nedostatečné nabídky (hlavně kvůli rozsahu a kvalitě) velká část obyvatel navštěvuje kulturní akce mimo město, více mladší a vzdělanější lidé.

Obyvatelé, kteří se věnují kulturním aktivitám ve svých městech a patří také mezi

nositele většinové kulturní poptávky, navštěvují současně více také akce a aktivity mimo město. Často navštěvuje kulturní akce mimo město přibližně šestina obyvatel zkoumaných měst, občas potom více než polovina jejich obyvatel. Intenzitu návštěv kulturních akcí a aktivit mimo města ovlivňuje především jejich vzdělání a věk. Obyvatelé mladší 25 let uvádějí častěji než ostatní, že kulturní aktivity mimo město navštěvují často. Obyvatelé se středoškolským vzděláním navštěvují kulturní akce mimo město občas, lidé s vysokoškolským vzděláním potom více než ostatní často.

Větší množství a rozsah nabídky je rozhodně nebo spíše důvodem k návštěvám kultury mimo město pro tři čtvrtiny lidí, kteří dojíždí za kulturními aktivitami, lepší kvalita a úroveň nabídky potom pro polovinu. Tyto důvody jsou podstatnější pro ty, kteří nechtějí ve městech zůstat natrvalo. Právě větší a pestřejší nabídka je prokazatelně primárním důvodem k návštěvám kulturních mimo místo bydliště ve všech třech městech, kde probíhala šetření. Mezi žáky a studenty navštěvuje často (několikrát za půl roku) kulturní akce mimo místo, kde chodí do školy asi pětina z nich a občas (několikrát za rok) více než polovina. Hlavním důvodem je především větší množství a rozsah nabídky (rozhodně je důvodem pro třetinu) a lepší kvalita a úroveň nabídky (pro čtvrtinu z nich). A také skutečnost, že část studentů středních škol do měst dojíždí nebo tam bydlí na internátech, ale o víkendech nebo prázdninách navštěvuje více akcí ve svém bydlišti. Obyvatelé, kteří se věnují kulturním aktivitám v místě svého bydliště (patří mezi nositele většinové kulturní poptávky) navštěvují současně více také akce a aktivity mimo město. K podobným závěrům

docházíme i případě výzkumu studentů a žáků škol.

Nevyhovující nabídka je spíše nebo určitě bariérou pro necelou třetinu obyvatel se středoškolským vzděláním a téměř polovinu obyvatel s vysokoškolským vzděláním, celkově pro asi třetinu respondentů. Více zajímavějších a kvalitnějších akcí by spíše nebo určitě podpořilo návštěvu kulturních akcí a zařízení u většiny z nich. Vzdělání rodičů nemá vliv na postoje žáků a studentů škol k této oblasti. Větší množství a rozsah nabídky kulturních aktivit je rozhodně nebo spíše důvodem k návštěvám kultury mimo město pro většinu respondentů, kteří dojíždí za kulturními aktivitami mimo bydliště, lepší kvalita a úroveň nabídky potom pro tři pětiny. Je zajímavé, že ani v jednom ze zkoumaných měst neexistují systematické výzkumy návštěvníků kulturních aktivit, pokud už se provádějí nějaké výzkumy návštěvnosti, tak jen nahodile anebo se spíše jedná o odhad poskytovatelů a provozovatelů veřejných kulturních služeb.

SHRNUTÍ

Většina obyvatel sice jezdí za kulturními aktivitami mimo své bydliště a jako hlavní důvod uvádí nevhovující rozsah a kvalitu nabídky, ale zároveň nevedla ani v jednom městě konkrétní návrhy, co by se mělo v oblasti nabídky veřejných kulturních služeb v jejich bydlišti zlepšit. V Blatné a ve Velkém Meziříčí dokonce čtvrtina přímo uvedla, že nic se zlepšovat nemusí, že jim vše vyhovuje. Pokud se nějaké konkrétní požadavky objevily, jejich četnost ani v jednom městě neodpovídá zjištěnému zájmu o kulturní aktivity a hodnocení stávající nabídky veřejných kulturních služeb.

Pohodlí a péče o návštěvníky ani stav a vzhled prostředí se jako významné kritérium hodnocení nabídky kulturních služeb v žádném městě neprojeví a ani nejsou převažujícím důvodem návštěv kulturních akcí mimo město. Především tyto jednotlivé parametry nabídky lidé příliš nerozlišují, posuzují instituce i jejich nabídku spíše jako celek. Výjimkou jsou pouze památky, jejichž stav a vzhled je pozitivně hodnocen ve všech městech. Na druhé straně stav a vzhled památek v Blatné a ve Velkém Meziříčí byl také hodnocen negativně. V Českém Krumlově má výrazně negativní hodnocení stav a vzhled kina, ve Velkém Meziříčí stav a vzhled prostředí pro divadelní a filmová představení v Jupiter Clubu.

Výše či průměrnost ceny je více kritizována v Českém Krumlově, hlavně u vstupného na Otáčivého hlediště a do památkových objektů s prohlídkovými kruhy a expozicemi. I ve zbývajících městech je sice průměrnost ceny vstupného u některých oblastí kulturních služeb hodnocena negativně, ale v menší míře než v Českém Krumlově.

Podrobné hodnocení jednotlivých oblastí veřejných kulturních služeb je však přeci jen diferencované. V první řadě z hlediska podílu lidí, kteří byli schopni a ochotni je hodnotit. Ten přibližně odpovídá podílu těch, kteří s danými službami mají vlastní zkušenosti. Navíc se ale ukázala menší ochota uvádět negativa jednotlivých služeb (v čem jsou nejhorší) než pozitiva (v čem jsou nejlepší). Ve všech městech jsou vysoce pozitivně hodnoceny festivaly, slavnosti a pravidelně se opakující akce jako velice přínosné pro město, a to i těmi, kteří se jich pravidelně neúčastní.

ZÁVĚRY

Ze zkušeností z provádění šetření, analýzy a interpretace výsledků i ze samotných výsledků vyplývají závěry, které nejen mohou sloužit jako východiska pro přípravu a realizaci obdobných šetření postojů obyvatel měst ke kultuře, ale mohou být také využity k formulaci doporučení pro konceptualizaci, operacionalizaci a organizaci takovýchto šetření při zpracování návrhu metodiky zjišťování přínosů veřejných kulturních služeb aplikovatelné v jiných městech České republiky.

Dospělí obyvatelé měst, jako skuteční či potenciální příjemci veřejných kulturních služeb, jsou ochotni a schopni formulovat i sdělovat své postoje k nabídce kulturních služeb ze všech hledisek podstatných pro jejich evaluaci, tj. hodnocení přínosů veřejných kulturních služeb pro město. To znamená z hlediska očekávání, spokojenosti se stávajícím stavem i požadavků na zachování nebo změny kulturních služeb. To se však netýká celé populace daných měst a celé oblasti veřejných kulturních služeb ve stejné míře. Schopnost formulovat uvedené postoje má pouze část populace, která veřejné kulturní služby ve svém městě využívá. Podle výsledků šetření ji lze odhadnout na maximálně tři čtvrtiny populace měst, pokud budeme brát v úvahu všechny dospělé obyvatele, kteří projevují nebo alespoň pokládají za vhodné manifestovat aktivní zájem o nejméně jednu oblast kultury. Pokud

bychom brali v úvahu pouze ty, kteří projeví intenzivnější zájem o více oblastí kultury, tvořila by ta to část obyvatel méně než polovinu.

Míra využívání jednotlivých oblastí veřejných kulturních služeb je totiž výrazně diferencovaná. Nejvíce a nejuniverzálněji využívané jsou knihovny, což souvisí s tím, že mezi nejrozšířenější aktivity ve volném čase patří u nás tradičně četba knih. Veřejné služby umožňující příjemcům provozovat další aktivity, jako návštěvy divadelních představení, kin, koncertů populární hudby, výstav, muzeí a galerií, jsou užívány méně, spíše vyhraněnými, specifickými skupinami obyvatel. Tyto skupiny jsou charakterizovány především věkem, vzděláním a částečně i pohlavím uživatelů. Takřka výlučnou aktivitou velmi malé skupiny obyvatel jsou návštěvy koncertů vážné hudby.

Z toho vyplývá, že k některým oblastem veřejných kulturních služeb z hlediska očekávání, hodnocení stávajícího stavu i požadavků jsou schopny se vyjádřit jen relativně malé části populací měst. A přitom u každé oblasti jde o více či méně jinak vymezenou skupinu. Pro získání relevantních údajů o těchto skupinách příjemců kulturních služeb je tudíž vhodné doplnit reprezentativní kvantitativní šetření obyvatel speciálními šetřeními, která by mohla být z části i kvalitativní povahy, zaměřenými jen na přesně vymezené cílové skupiny. Vymezení těchto cílových skupin a administrace výzkumných instrumentů by se měly odvíjet především od konkrétních institucí nebo organizací zabývajících se poskytováním příslušných kulturních služeb a měly by být připravovány a realizovány ve spolupráci s nimi (např. ankety návštěvníků akcí, dotazníková šetření členů sdružení apod.).

Nabídka veřejných kulturních služeb je považována převážně za průměrnou potřebám a zájmům obyvatel a návštěvníků města, ovšem s přihlédnutím k daným možnostem. Konkrétně pojmenovanými bariérami jsou především počet obyvatel (a tedy i početnost publika), ekonomické možnosti, průměrné prostory a jejich vybavení. Mezi skupiny, které mají podle zjištění nejvíce důvodů k nespokojenosti, patří mladí lidé, jejichž potřebám podle výsledků šetření neodpovídá nabídka v kvantitě i v kvalitě.